

BENEDEK JÓZSEF

TERÜLETFEJLESZTÉS ÉS REGIONÁLIS FEJLŐDÉS

(Presa Universitară Clujeană, Kolozsvár, 2006, 299 o.)

LUDESCHER GABRIELLA

Egyre többet és többen foglalkoznak a területfejlesztéssel a XXI. században, nemcsak a regionális tudományok szakemberei, hanem a közemberek egyaránt, de sajnos azt, hogy mit is értünk alatta és hogyan lehet kivitelezni, már kevesen tudják megfogalmazni. Benedek József könyve ebben nyújt számunkra segítséget elméleti és stratégiai szinten egyaránt. Azért hasznos e könyv megjelenése, mert e közvetlen segítséget nyújt azon személyek számára, akik a regionális tudományterületet tanulmányozzák, és e témáról szintetikus képet szeretnének nyerni. A könyv elsősorban a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Földrajztudományi Kar, Területfejlesztési Szakirányú hallgatók részére készült.

A könyvben három előadásmód jelenik meg, a tudományosság, a didaktika és a gyakorlatiasság. Némi kritikával élve ez képezi a könyv erősségét és gyengeségét egyaránt, mivel egyes részek nem minden olvasó számára egyformán érdekesek. A könyv egyik kiemelt erőssége a pozitív társadalmi megközelítés, valamint a fejlesztési elképzelések emberközpontúak, kivitelezhetőek és racionálisak.

A kötetben szereplő három fejezet áttekintést nyújt a területfejlesztés és regionális fejlődés elméleti alapjairól, a felső szintű területfejlesztésről – kiemelten a romániai területfejlesztést taglalja –, valamint a regionális szintű területfejlesztésről és regionális fejlődésről. A területfejlesztés és a regionális fejlődés különbségeit és kapcsolatait a szerző az egész íráson keresztül különböző megközelítésből tárja fel, mely olykor meglepetést okoz az olvasó számára.

A tárgyalt témák könnyebb áttekintése érdekében a szerző kiváló ábrákkal/térképekkel és összefoglaló táblázatokkal illusztrálja mondanivalóját. Az alfejezetek többségénél a szerző egy-egy rövid összegzést, illetve következtetést fogalmaz meg, mely segíti az olvasott anyag könnyebb áttekintését.

A könyv első fejezete kiváló ismeretet nyújt mindazok számára, akik még nem tanulmányozták a területfejlesztés és a regionális fejlődés elméleteit, illetve egy összefoglaló képet szeretnének kapni az elméleti alapokról. Ennél a fejezetnél erősen megjelenik a fentiekben említett tudományos és didaktikus előadásmód. Az első fejezet négy alfejezetre

van bontva: (1) általános meghatározások és alapfogalmak, (2) telephelyelméletek, (3) a regionális növekedés és fejlődés elméletei, (4) területfejlesztés folyamata. Az első alfejezet olyan általános fogalmakat taglal, mint például mi a területfejlesztés, a területpolitika, a tér, a telephelyek stb. Ezek a fogalmak tisztázása nagyon fontossá válnak a későbbiekben, mivel ezek ismeretére épülnek a további fejezetek, alfejezetek.

A telephelyelméletek tárgyalása során a szerző a területfejlesztés számára olyan fontos klasszikus elméleteket mutat be, mint J. H. von Thünen, W. Christaller, A. Weber és A. Lösch dolgoztak ki, valamint a legújabbakat, amelyek közül megemlíti a lokalizáció viselkedéstudományi elméleteit, az új gazdaságföldrajzot és a klaszterek elméletét.

A regionális növekedés és fejlődés elméletei során a szerző tíz főelméletet tárgyal, melyekben két különböző álláspontot különböztet meg: a strukturális elméletek a régiókat globálisan közelítik meg, míg a regionális elméletek helyi szemléletet kölcsönöznek a regionális fejlődésnek. Az említett tíz főelmélet a következő: az új gazdasági földrajz, a fejlődés neoklasszikus elméletei, az endogén gazdasági fejlődés új elméletei, a posztkeynesi elméletek, az exportbázis elmélete, a polarizációs (függőségi) elméletek, az evolucionalista-történelmi elméletek, a regulációelméletek, a dinamikus fejlődési elméletek és az új regionalizmus.

A területfejlesztés folyamata című alfejezet, a területfejlesztés szakaszait, célkitűzéseit, alapelveit és típusait mutatja be. E részben az olvasó a valódi fejlesztés helyett abba a módszerbe kap betekintést, hogy hogyan lehet logikailag felépíteni, és milyen elengedhetetlen vizsgálat szükséges a területfejlesztési folyamathoz, illetve hogyan kell elkészíteni egy fejlesztési dokumentumot. Némi kritikaként fogalmazhatjuk meg ezen alfejezetnél, hogy túlságosan részletbemenően van kidolgozva, didaktikus és nem azt tárgyalja, amit a cím sugall az olvasó számára.

A könyv második fejezete – felső szintű területfejlesztés – öt alfejezetet foglal magába. Az elsőben az államot, mint a térszervezés fő szereplőjét mutatja be a szerző, amelynek nem csupán egy adminisztratív apparátus létrehozása és működtetése a szerepe, hanem a terület gazdasági megszervezése is. E szerepet a makrogazdasági politikán keresztül gyakorolja. A második alfejezet a felső szintű területfejlesztés feladatköreit, speciális területeit és tevékenységeit tárgyalja a nemzeti fejlesztési terven és a nemzeti területfejlesztési terven keresztül. Itt rövid betekintést nyerünk Románia első Nemzeti Fejlesztési Tervébe (NFT), valamint a Nemzeti Területfejlesztési Tervébe (NTT), melyet a későbbiekben (a negyedik alfejezetben) eredeti struktúrájában fejezetenként bemutat. E rész mind a

Romániában, mind a Magyarországon élők számára hasznos információt szolgáltat egy államszintű területfejlesztési dokumentumról.

A harmadik alfejezetben a sajátos problémákkal szembesülő térségek vagy régiók túlságosan részletes meghatározásával és lehatárolásával találkozunk. A régi ipari régiók és innovatív régiók strukturális jellemzőit, térségi elhelyezkedés, valamint a helyzetükből adódó előnyöket ismerjük meg. Ezt követően megismerjük a romániai problémás régiók tipológiáját, melyek a következők: komplex problémákkal rendelkező, nagyon szegény rurális régiók, bányászati régiók, erősen szennyezett régiók, a talaj degradálódása által erősen érintett régiók. E tipológia alapján a sajátos problémákkal küzdő régiókat Romániában hátrányos helyzetű és támogatott övezetekké nyilvánították. Az ipari szerkezetváltási övezeteket Romániában is meghatározták – ahol a PHARE eljárásoknak megfelelően beruházási projektek kerülnek kiválasztásra – Nyugat-Európa más országaihoz hasonlóan, mint olyan települések földrajzi koncentrációját, ahol szerkezetváltási problémákkal rendelkező vállalatok, környezetszennyezési problémák vannak, a munkanélküliségi ráta magas, de gazdasági növekedési potenciállal rendelkeznek. Összesen tizenegy ilyen régiót határoltak le, amely a Románia lakosságának 25,7%-át teszik ki. Erre a tizenegy ipari övezetre a szerző nem csak a gazdasági és társadalmi problémákat taglalja, hanem a fejlődési potenciálokat is.

A második fejezet a romániai vidékfejlesztés bemutatásával zárul. Láthatjuk, hogy Románia vidéki térségei a hazaihoz hasonló problémákkal küszködnek. A romániai vidékfejlesztés alapvető problémája a kb. 4 millió vidéki háztartás társadalmi-gazdasági jellemzőinek az alakulása. A szerző nagyon jól rávilágít arra, hogy Romániában a rendszerváltozás után egyfajta társadalmi agrárosodás ment végbe, amely paradox a globalizáció és gazdasági terciéresedés világban. A romániai vidékfejlesztési politika egyik alapeszköze a Nemzeti Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Terv. A szerző itt veti fel azt a dilemmát/problémát (jogosan), hogy ez a dokumentum (NMVFT) előírja a mezőgazdaság szerkezeti reformjának az alapját, de nem foglalkozik a legelemibb infrastruktúra fejlesztéssel a vidéki térségekben. Kíváncsú lenne, ha a könyv nagyobb terjedelmet szentelne a vidékfejlesztésnek, mert Románia lakossága egy vidékies társadalom (1998-ben a lakosság 40%-a mezőgazdaságban dolgozott) és szüksége lenne megfelelő, reális fejlesztési alternatívákra.

A könyv harmadik és egyben az utolsó fejezete a regionális szintű területfejlesztést és a regionális fejlődést tárgyalja. A fejezet öt alfejezetre oszlik, melyekből érdemes kiragadni három (német, brit, francia) modellt, valamint a regionális fejlesztési stratégia bemutatását. A fejlesztési stratégiákat nem csak összefoglalva ismerhetjük meg a szerző tollából, hanem

néhány konkrét regionális alkalmazási modellt is, mint pl. az ír, valamint a regionális gazdasági szerkezetváltás modelljét (Ruhr, Nohr-Pas de Calais és West Midlands) is.

A könyv zárófejezetéből még néhány érdekesebb vagy vitatható részt kívánok kiemelni. A regionális fejlesztési terv igaz, hogy a területfejlesztés fő feladata (ahogy a szerző is írja), de egy ilyen magas színvonalú könyvbe nem szerencsés ekkor teret adni annak, hogy hogyan kell elkészíteni, illetve felépíteni egy regionális fejlesztési tervet. Lehetséges, hogy e részletes leírásnak (nem csak ebben az esetben) az az oka, hogy a könyv fő célja az oktatási segédanyag szerepkörének betöltése.

Végül had hívjam fel az olvasó figyelmét a könyv egyfajta különlegességére: részletes a szakirodalom és háttéroidalom feldolgozottsága, mind a hazai és a külföldi szerzők vonatkozásában. Továbbá naprakész adatokkal van a könyv teletűzdelve, mely az aktuális helyzet könnyebb megértését segíti elő. A kötet kiemelendő értéke az is, hogy a települések nevei mind románul, mind magyarul fel vannak tüntetve, még olyanok esetében is ahol a települések magyar megnevezését már csak a régi földrajzi atlaszok és történelemkönyvek őrzik.

Zárószóként elmondható, hogy e könyve szakmai és oktatási szempontból értékes, hozzájárul mind a határon innen, mind a határon túli szakemberek szakmai fejlődéséhez. Remélhetőleg még sok hasonló hasznos művet fogunk megismerni Benedek Józseftől, akár hazai, akár romániai könyvkiadók gondozásában.